

Van Hoof

bijstandsmoeders nodig hebben. Geeft hij ook boter bij de vis?

Staatssecretaris **Van Hoof**: Voor de grens van vijf jaar verwijs ik naar de discussie die bij de Wet werk en bijstand is gevoerd. Toen is die grens vervallen en ik denk ook niet dat het nodig is om die grens terug te halen. Voor de verdere invulling van de motie-Van Aartsen/Bos verwijs ik naar de brief die u hebt gehad. Wat de financiële middelen betreft die daarbij gelden, verwijs ik u naar de Wet werk en bijstand en naar het werkdeel dat daarvoor ter beschikking staat bij de gemeenten. Zij kunnen daar op deze manier geld voor inzetten.

Mevrouw **Gerkena** (SP): Waar ouders proberen, zorg en arbeid te combineren zodat zij thuis kunnen zijn op het moment dat hun kind van school komt, probeert deze staatssecretaris, mensen aan het werk te krijgen op het moment dat hun kind van school komt. Dat is toch eigenlijk vreemd. Ik wil van deze staatssecretaris graag weten hoe hij dat doet met ouders van heel jonge kinderen. Naschoolse opvang is niet geschikt voor de opvang van baby's en één- of tweejarigen. Gaat hij dan een crèche in de naschoolse opvang organiseren om die kinderen mee te nemen? Dan begint de kinderopvang toch wel op intensieve kindhouderij te lijken, dus daar zou ik geen voorstander van zijn.

Ik zou ook graag willen dat de staatssecretaris ingaat op het feit dat zich in de afgelopen maanden een stijging van 6% heeft voorgedaan in de werkloosheid in de kinderopvang. Er zitten nu 3.000 personen die een diploma hebben thuis, terwijl zij graag aan het werk willen. Zou het niet beter zijn om eerst deze groep mensen weer aan het werk te krijgen en dan te kijken of er nog mensen nodig zijn en die dan gewoon op te leiden, in plaats van dit traject in te gaan? De staatssecretaris vertroebelt de discussie. Hij geeft het idee dat kinderopvang iets is wat wel door bijstandsmoeders gedaan kan worden, terwijl de Gezinsraad heeft ondervonden dat het juist de kwaliteit is die ouders ervan weerhoudt, hun kinderen naar de kinderopvang te brengen. De staatssecretaris geeft hier het beeld dat die kwaliteit eigenlijk niet zo hoog in het vaandel staat bij dit kabinet.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ook dit gaat weer voorbij aan wat ik gezegd heb. Ik heb aangegeven wat de opleidingseisen zijn en wat de kwalificatie-eisen zijn. Ik heb gezegd hoe dat weergegeven is, ook in de cao. Ik heb ook gezegd dat ik daar niet van af wil. Laten wij alstublieft ook deze karikatuur vanaf nu niet meer hanteren en laten wij aangeven dat wat mij betreft die eisen gelden. Wat mensen met heel kleine kinderen betreft die geen goede opvang hebben, ga ik ervan uit dat de verantwoordelijke gemeente die mensen niet zal aanwijzen en verplichten. Voor het overige verwacht ik dat er zoveel behoefte zal zijn dat die 6% straks geen rol meer spelen en dat wij toch een groot deel van de 90.000 mensen nodig zullen hebben.

Vragen van het lid Karimi aan de minister voor Ontwikkelingssamenwerking over de Nederlandse hulpverlening na de ramp in Pakistan en India.

Mevrouw **Karimi** (GroenLinks): Voorzitter. De afgelopen maanden en weken zijn wij helaas vaker getuige geweest van grote natuurrampen. U hebt, voorzitter, aan het begin van de vergadering vandaag terecht stilgestaan bij de rampen die hebben plaatsgevonden in Azië en Midden-Amerika. Ik wil hier graag ingaan op de aardbeving in Pakistan en India. U refereerde er al aan dat bekend is dat deze grote ramp tienduizenden mensen het leven heeft gekost. Bij een natuurramp als de orkaan Katrina hebben wij gezien dat ook het grootste, machtigste en rijkste land ter wereld hulp en steun nodig heeft van de rest van de wereld als er zoiets gebeurt. Dat geldt misschien zelfs nog meer voor een land als Pakistan, want dat is een van de meest onderontwikkelde landen ter wereld. Er is veel sprake van armoede.

In dergelijke situaties is het buitengewoon belangrijk dat er snel en adequaat wordt gehandeld. Daar kunnen letterlijk levens mee worden gered. Mijn fractie is heel blij dat de reddingsteams nu al zijn aangekomen in het gebied. Wij vroegen ons af hoe het kwam dat het transport zo lastig te regelen was. Hierdoor kwamen de teams ongeveer 24 uur te laat aan.

President Musharraf heeft aangegeven waar hij veel behoefte aan heeft, namelijk financiële steun en transportcapaciteit. Ik heb twee concrete vragen. Minister, u hebt al 1 mln. toegezegd en misschien zelfs al beschikbaar gesteld. Vindt u dat niet een beetje mager? Wordt dat bedrag nog verhoogd? Ons antwoord op die vraag is ja, en graag heel snel. Mijn volgende vraag gaat over transporthelikopters. Die zijn buitengewoon belangrijk, want er zijn dorpen en gebieden die moeilijk bereikbaar zijn. Denkt Nederland na over het beschikbaar stellen van helikopters? Wij zouden het heel goed vinden om transporthelikopters beschikbaar te stellen, bijvoorbeeld Chinooks die in Afghanistan zijn, voor de hulpverlening in Pakistan.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Voorzitter. Het is inderdaad een afschuwelijke ramp die zich voltrekt ten noorden van Islamabad als gevolg van een heftige aardbeving die in de nacht van vrijdag op zaterdag heeft plaatsgevonden. Met name het Pakistaanse deel van Kashmir is getroffen, maar wij moeten ook het Indiase deel niet vergeten. Voorzover nu bekend, is het aantal doden ongeveer 23.000. De VN denkt dat dit nog wel kan oplopen tot 30.000. De Indiase regering heeft gemeld dat men denkt dat er 5000 tot 6000 doden te betreuren zijn in het Indiase deel van Kashmir. Er zijn ook miljoenen mensen ontheemd. Zij hebben geen dak meer boven hun hoofd. Er zullen duizenden en misschien wel tienduizenden gewonden zijn.

In de eerste uren nadat bekend was wat de omvang van deze ramp was, op zaterdagmorgen, is in Nederland het USAR-reddingsteam gealarmeerd. Dat wil zeggen dat men zich beschikbaar moest houden voor een eventuele uitzending. Wij hebben onmiddellijk financiële middelen ter beschikking gesteld. Op basis van de informatie die

Van Ardenne-van der Hoeven

ons zaterdagochtend bereikte, konden wij nog niet overzien wat er precies nodig was. Daarom hebben wij gemeend om onmiddellijk 1 mln. beschikbaar te stellen via het internationale Rode Kruis. Dat kan meteen aan de slag met die eerste middelen. Daarnaast hebben wij transport beschikbaar gesteld voor het verzenden van noodhulpgoederen.

Wij kregen in de nacht van zaterdag op zondag pas het verzoek van de Pakistaanse overheid om het USAR-team – een team dat zich bezighoudt met het redden van mensen en het opsporen van slachtoffers – in te zetten. Wij hebben de 65 mensen de verdere zondag in gereedheid gebracht en wij hebben geprobeerd om luchttransport te regelen bij Defensie. Dat had sneller gekund als Defensie transporttoestellen beschikbaar had gehad. Er waren wel toestellen beschikbaar, maar geen crew om de toestellen te vliegen. Daardoor moest er commercieel worden ingehuurd. Het is jammer dat dit enige tijd heeft gekost. Dat wil niet zeggen dat het USAR-team te laat is gearriveerd. Voor een dergelijke beschikbaarstelling staat een periode van 48 uur. Het Nederlandse USAR-team was binnen de gestelde termijn van 48 uur on the spot. Het kon meteen aan de slag omdat er zo veel mensen beschikbaar waren. Het USAR-team is overigens niet het enige team dat actief is in het gebied. Er zijn verschillende landen die dergelijke teams hebben. Het Nederlandse team is wel het grootste team, samen met het Russische. Er is overigens nog een toestel vertrokken naar Pakistan met extra equipment en met noodhulpgoederen voor het Rode Kruis.

Mevrouw Karimi vraagt of dit alles is. Neen, het is niet alles. Op dit moment vindt zowel in VN-verband en NAVO-verband als bij het Rode Kruis koortsachtig overleg plaats. In de loop van de dag verwacht ik nieuwe appeals respectievelijk de volledige appeals van zowel de VN als het Internationale Rode Kruis, waarop Nederland kan intekenen. Het moge duidelijk zijn dat Nederland het absoluut niet laat bij het bedrag van 1 mln. Wij hebben meer middelen beschikbaar en zullen kijken op welke manier wij die via het Rode Kruis dan wel de Verenigde Naties en wellicht ook via niet-gouvernementele organisaties zoals Artsen zonder Grenzen en Artsen van de Wereld, die al on the spot zijn. Die waren trouwens al ter plekke. Wellicht dat ook zij ons om hulp zullen vragen.

Transport is het allerbelangrijkste. De wegen zijn afgesloten, dus transport door de lucht is nodig. Er is overal zoveel puin dat het niet mogelijk is om over de weg noodhulp te verlenen. Alles moet dus door de lucht. Er is gevraagd om vijftig helikopters. In NAVO-verband vindt op dit moment intensief overleg plaats met ISAF in Afghanistan over de vraag op welke manier wij zo snel mogelijk transporthelikopters kunnen inzetten. Nederland heeft in ISAF verband een Antonovhelikopter beschikbaar en deze ook aangeboden. De ISAF-commandant beslist wanneer deze Antonov zal worden ingezet. Ik verwacht binnen een aantal uren van de NAVO te horen welke inzet zal worden gepleegd ten aanzien van zowel de transporthelikopters als de noodhulpgoederen die eventueel vanuit Afghanistan via de ISAF ter beschikking worden gesteld.

De internationale wereld zet echt alles op alles om Pakistan en India te helpen om te redden wat er te redden valt. Niet alleen Nederland en niet alleen de Europese Unie snellen ten hulp, maar bijvoorbeeld ook de Verenigde Arabische Emiraten. Zelfs India heeft voor

25 mln. aan hulpgoederen en transport aan Pakistan ter beschikking gesteld. Ik verwacht dat de VN met betrekking tot het transport door de lucht de komende tijd het meest geholpen zal zijn met het inhuren van commerciële toestellen. Dat zal in het gebied gebeuren. Nederland is graag bereid om daarvoor meer middelen ter beschikking te stellen.

Mevrouw **Karimi** (GroenLinks): Ik dank de minister voor haar beantwoording. Ik wil haar vragen om ruimhartig te zijn in het honoreren van de verzoeken om financiële steun. Zij heeft verklaard bereid te zijn om meer geld beschikbaar te stellen. Kan zij een indicatie geven van het bedrag waaraan zij denkt? Dat zou ik graag willen weten. Ten aanzien van de transportcapaciteit heeft de minister alleen gesproken over ISAF. Maar in het kader van Enduring Freedom zijn Nederlandse Chinooks in Afghanistan. Bij mijn weten kunnen deze ook worden ingezet, terwijl het juist het type helikopter is waarom door president Musharraf heeft gevraagd. Wordt er ook over nagedacht om de transportmogelijkheden voor de hulpverlening in Pakistan vanuit Enduring Freedom beschikbaar te stellen? Mijn laatste vraag betreft Afghanistan zelf, want daarover horen wij niets. Beschikt de minister over informatie over de schade in Afghanistan?

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Nederland zal zeker ruimhartig inzetten op de appeals die naar verwachting in de loop van de dag bekend zullen worden. Wij moeten ook in aanmerking nemen wat andere landen doen om te bepalen wat een redelijke bijdrage is. Voor de komende maanden hebben wij nog een noodhulpbudget van enkele tientallen miljoenen beschikbaar. Ik meen dat dit goed kan worden gebruikt voor de verschillende appeals die in de loop van de dag zullen afkomen. Het ziet er voorsnog niet naar uit dat de transporthelikopters die Nederland in Afghanistan inzet, beschikbaar kunnen worden gesteld. Maar zoals ik eerder heb gezegd, vindt op dit moment in NAVO-verband intensief overleg plaats om te inventariseren wie welke transportmiddelen beschikbaar kan stellen en wie welke hulpgoederen ter beschikking stelt. De Antonov is in ieder geval al wel beschikbaar gesteld.

Mevrouw **Karimi** (GroenLinks): En Afghanistan?

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Ik heb nog geen betrouwbare informatie over de situatie in Afghanistan. Zodra daarover meer bekend is, zullen wij de Kamer nader informeren. Dat geldt overigens voor de situatie in de gehele regio. Hopelijk krijgen wij vanmiddag via de VN een beter beeld van de situatie. Tot op heden is het nog niet heel erg duidelijk vanwege de onbereikbaarheid van het gebied.

De **voorzitter**: Ik wil deze vragen in vijf minuten afronden, want een uur is een uur. Er moeten heel korte, aanvullende, feitelijke vragen worden gesteld en alstublieft geen beschouwingen worden gehouden. Wij kunnen ons allemaal voorstellen wat iedereen zou willen zeggen over het onderwerp.

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. Ik hecht eraan de familieleden van nabestaanden in Nederland te laten weten hoezeer er met hen wordt meegeleefd.

Van Ardenne-van der Hoeven

Ik spreek mijn complimenten aan de regering uit voor de snelle actie: meteen 1 mln. beschikbaar stellen, transport regelen en USAR-mensen tijdig voorbereiden op de gang naar Pakistan. Ik heb echter grote zorgen over de coördinatie van alle hulp die nu op gang komt. Het gaat erom juist nu effectief hulp te bieden. Kan de minister ons informeren hoe de hulp, die hopelijk uit de hele wereld gul op gang komt, gecoördineerd gaat worden, zodat hij effectief is?

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Voorzitter. De Pakistaanse overheid zit zelf met de handen aan de knoppen. Aanvankelijk heeft zij zelf geprobeerd met het Pakistaanse leger de eerste nood te lenigen, maar men kwam er al snel achter dat dit onvoldoende was. Als de VN volop in touw zijn, zullen zij natuurlijk de coördinatie voor hun rekening nemen. Ik mag hopen dat dit in goed overleg met de Pakistaanse overheid en de niet-gouvernementele organisaties gebeurt. Voor Nederland is dit een punt van aandacht, om bij de VN in te brengen.

Wij hebben na de tsunami geleerd in Atjeh en Sri Lanka. Daar is de hulp uitstekend verlopen. Wat ons betreft, wordt die formule ook uitgevoerd in Pakistan en India.

Mevrouw Huizinga-Heringa (ChristenUnie): Voorzitter. Wij hebben net stilgestaan bij twee natuurrampen. Mijn vraag gaat over een ander gebied, dat is getroffen door een weliswaar kleinere ramp, maar waar ook heel veel schade is geleden en heel veel doden zijn gevallen.

Is er ook een verzoek om hulp uit Guatemala gekomen? Overweegt de minister om ook daar noodhulp naartoe te sturen?

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Voorzitter. Er is op dit moment nog geen goed zicht op wat nodig is om de nood als gevolg van de orkaan Stan in het Midden-Amerikaanse gebied te lenigen. Wij zullen daar vanmiddag wellicht meer over houden. Wij zijn bereid om een financiële bijdrage te leveren, vooral voor Guatemala.

Mevrouw Van Velzen (SP): Voorzitter. Mevrouw Karimi heeft gesproken over helikoptertransportcapaciteit. Bij een eerdere aardbeving, in Marokko, heeft Nederland een Hercules-transportvliegtuig ter beschikking gesteld. Ik lees dat het landmacht personeel op dit moment traint voor een missie die uiteindelijk in Afghanistan zal moeten plaatsvinden, met inzet van een Hercules-vliegtuig. Ik verzoek de minister, in het overleg de mogelijkheid te betrekken om de oefening die nu plaatsvindt op te schorten en het vliegtuig in te zetten in Pakistan.

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Voorzitter. Alle opties worden in beschouwing genomen. Wel heeft president Musharraf gevraagd om helikopters. Die kunnen heel snel en gemakkelijk vervoeren in het gebied. Er zouden grote toestellen kunnen worden gebruikt om noodhulpgoederen van ver buiten het gebied te kunnen aanvliegen. Wees ervan overtuigd dat wij alle opties openhouden. Ik neem ook deze suggestie mee.

De heer Szabó (VVD): Voorzitter. Ik vond het vrij schokkend om te horen van de minister dat het transport nog even aan de grond blijft staan in Nederland, omdat er geen crew beschikbaar is voor de vliegtuigen. Ik weet

dat er flink wordt bezuinigd op Defensie. Wij zien ook dat een aantal Apaches niet kan vliegen omdat er te weinig personeel is. De minister is wel niet de minister van Defensie, maar heeft zij misschien wat meer informatie waarom het vliegtuig te laat naar de getroffen gebieden is vertrokken?

Helaas zien wij dat dit soort rampen steeds meer voorkomt. Ik heb geen specifieke cijfers, maar de rampen zijn steeds desastreuzer. Er zijn steeds meer mensen bij betrokken. Het wordt dan ook steeds belangrijker dat op de eerste, tweede en derde dag voldoende zwaar materieel, zoals bulldozers, helikopters et cetera wereldwijd aanwezig is, om ingezet te kunnen worden. Tot voor kort was noodhulp...

De voorzitter: Geen beschouwingen, maar een korte vraag alstublieft!

De heer Szabó (VVD): Tot voor kort was noodhulp vooral reactief, maar wij moeten proactief zijn. Welke activiteiten ontplooit de minister in de komende tijd om te voorkomen dat zwaar materieel steeds te laat komt voor het openen van infrastructuur in getroffen gebieden?

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Ik wil een misverstand rechtzetten. Het Nederlandse toestel is niet te laat vertrokken, maar is later vertrokken dan ik had gehoopt. Het defensietoestel was namelijk niet onmiddellijk beschikbaar omdat de crew met een vliegreis achter de rug had. Toen is besloten om een commercieel toestel, maal twee, in te huren. Dat vraagt wat meer tijd dan gepland. Het verhaal dat het te laat is vertrokken of dat te laat zwaar materieel beschikbaar was, is een te snelle conclusie.

Natuurlijk zullen wij later terugkijken hoe wij in de eerste uren hebben geopereerd. Wij zullen de Kamer daarover ook informeren. Het lijkt mij echter niet doenlijk om te anticiperen op mogelijke rampen waar dan ook ter wereld, omdat dan materieel beschikbaar moet zijn op korte afstand. Daar gaat het om. Op korte afstand moet snel materieel beschikbaar zijn. Wij zoeken nu naar materieel dat gewoon in het gebied aanwezig is, dat wij snel kunnen overvliegen van de eerste plek naar de tweede plek. Daarvoor is echter weer deskundigheid nodig en de VN. Er moet ook een overzicht zijn wat precies nodig is.

De heer Koenders (PvdA): Naar ik vanmorgen heb begrepen worden nog tienduizenden mensen op het ogenblik niet bereikt. De minister heeft duidelijk gezegd wat de reden daarvan is. Die is niet zozeer menskracht of geld als wel de helikopter capaciteit. Ik wil daarover een specifieke vraag stellen, omdat de minister voornamelijk over de NAVO heeft gesproken.

Zoals bekend heeft Nederland in Zuid-Afghanistan een aantal Chinooks. Dat zijn werkbeesten voor het helpen van mensen. Ik wil horen of de Nederlandse regering bereid is, ons op heel korte termijn in te lichten over de mogelijkheden voor een verantwoorde missie in Pakistan. Het is vrij dichtbij, althans de westelijke kant van het epicentrum. Op dat punt kunnen wij vrij direct concreet iets doen. Via deze minister wil ik daarop een antwoord van de minister van Defensie.

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Ik heb al eerder aangegeven dat het er vooralsnog niet naar uitziet

Van Ardenne-van der Hoeven

dat de Nederlandse Chinooks kunnen worden ingezet. Die lijken onmisbaar in het gebied waarin zij opereren. Zoals ik heb gezegd, vindt op dit moment een inventarisatie plaats wie wat kan missen, zowel in Brussel als in Afghanistan. De uiteindelijke afronding daarvan verwacht ik in de loop van de dag. Natuurlijk zal ik de Kamer zo snel mogelijk informeren op welke manier wij tegemoetkomen aan het verzoek van de president van Pakistan om zoveel mogelijk helikoptermaterieel in te zetten.

Vragen van het lid Vendrik aan de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties en de minister-president over het **pleidooi van minister Pechtold inzake de hypotheekrenteaftrek**.

De **voorzitter**: De heer Vendrik had ook de minister van Financiën uitgenodigd, maar die is in het buitenland.

Het onderwerp is door de heer Vendrik heel duidelijk omschreven. Het gaat over het pleidooi inzake de hypotheekrenteaftrek. Wij hebben allen gelezen dat de minister ook andere opmerkingen heeft gemaakt. Die zijn nu echter niet aan de orde.

□

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dat lijkt mij een wijze opening van het laatste onderwerp bij de mondelinge vragen.

Voorzitter. Hoe vaak heb ik hier niet als GroenLinkser gestaan om de aftrek van hypotheekrente met u te bespreken? Talloze malen! En wij gaan door, want de tekende tijdbom van de hypotheekrenteaftrek in Nederland moet nog steeds onschadelijk worden gemaakt. Het is nu al meer dan 10 mld. en meer dan de helft van dat geld komt bij de rijkste Nederlanders terecht. Het is een bizarre subsidieregeling op het bezit van het eigen huis. Binnenkort presenteer ik daarom graag namens GroenLinks een initiatiefwetsvoorstel.

Wij maken echter vorderingen. De vorige week hadden wij de financiële beschouwingen met minister Zalm, die er vandaag helaas niet bij kan zijn. Hij wilde, sprekend namens het kabinet, er nog helemaal niets van weten. Geen aanpak van de hypotheekrenteaftrek, geen discussie. Het taboe weer hersteld. Tot afgelopen zaterdagochtend vroeg. Toen las ik dat minister Pechtold – wij wisten nog niet dat hij ook over de hypotheekrenteaftrek ging, maar dat kan nog komen – vindt dat dit debat maar in alle hevigheid en openbaarheid moet worden gevoerd. Voorzitter, wij prijzen de heer Pechtold. Hartstikke goed, leuke minister, maakt van zijn hart geen moordkuil, spontaan en zegt wat hij denkt. Zo hoort het ook in Den Haag. Heel goed dat deze nieuwe minister, die er een maand of vier zit, de traagheid, de besluiteloosheid en de logheid van dit kabinet aan de orde stelt. En hij kan het weten, want hij zit er zelf in.

Om wat helderheid te krijgen over wat de heer Pechtold nu bedoeld heeft, nodig ik hem uit om hier te herhalen wat hij in De Telegraaf heeft gezegd en wat zo mooi op die voorpagina stond. Ik begreep dat deze minister alles wil doen om te voorkomen dat hij een leutenaar wordt. Hij zal dus niet alleen zeggen wat hij denkt, maar hij zal ook gaan doen wat hij zegt. Ik vraag hem dan ook: wat gaat deze minister nu doen, in het kabinet en buiten het kabinet? Hij is immers van alle markten thuis. Vertel het ons, minister!

Voorzitter. Ik wilde nu eerst minister Pechtold aan het woord laten; dat lijkt mij de ordelijke gang der dingen. Ik heb uiteraard ook een paar vragen voor de minister-president.

De **voorzitter**: Dat doen wij dan in een tweede ronde, als u dit zo wilt.

□

Minister **Pechtold**: Voorzitter. Vorige week was ik uitgenodigd door het Genootschap van Hoofdredacteurs om een half jaar ministerschap te bespiegelen en dat was "on the record". Mijn boodschap heeft op drie plaatsen een vervolg gekregen: de Volkskrant, Barend en Van Dorp en De Telegraaf. Ik kijk terug op een heldere weergave van mijn signaleringen.

Het ministerschap voor Bestuurlijke Vernieuwing en Andere Overheid is gecreëerd in dit kabinet. De analyse daarvoor ligt vast in het gesloten Hoofdlijnenakkoord: de noodzaak tot vernieuwing van onze democratie en onze overheidsorganisatie, passend bij de maatschappelijke vraag om nieuwe spelregels, een moderne organisatie en heldere communicatie. Ik heb kritiek geuit op datgene wat ik inmiddels als tweede minister op deze post heb aangetroffen. Ik heb dat verwoord en ik heb knelpunten aangewezen. De afgelopen tijd lijkt de discussie zich wat toe te spitsen op de vraag of de vernieuwing van onze democratie moet komen door structuurveranderingen of door cultuurveranderingen, veranderingen ook in onze afgesproken en vaak niet afgesproken maar zo gegroeide omgangsvormen en vergadercultuur. Ik heb deze inleiding bij mijn antwoord nodig, voorzitter.

Dit dilemma werd onlangs geschetst door de Raad voor het Openbaar Bestuur en vorige week nog in een algemeen overleg dat ik met uw Kamer had over bestuurlijke vernieuwing; ook werd het aangegeven door de CDA-commissie van Van der Tak. Het is dus een heel actueel thema. Het is dit thema waarover ik mij de afgelopen weken in de media actief heb uitgelaten. Twee zaken uit mijn interview hebben geleid tot een reactie: de toekomst van de hypotheekrenteaftrek en de vraag wat de gedragsregel dat het kabinet met één mond spreekt, inhoudt. Ik geef een toelichting.

De stelling dat het kabinet met één mond spreekt, is gebaseerd op het Grondwetsartikel 45, lid 3. Dit luidt: de ministerraad beraadslaagt en besluit over het algemeen regeringsbeleid en bevordert de eenheid van dat beleid. Dit artikel kwam in 1983 in de Grondwet. Er is uitvoering over gediscussieerd, niet in de laatste plaats door mijn collega, minister Brinkhorst, toen nog één van uw collega's, die door een amendement heeft bewerkstelligd dat het derde lid zich niet beperkt tot de zin dat de ministerraad de eenheid van het regeringsbeleid bevordert. Deze bepaling heeft destijds uitdrukking willen geven aan de toegenomen collectieve verantwoordelijkheid van de ploeg ministers voor het regeringsbeleid.

Is beleid vastgesteld in de ministerraad, dan bestaat daarvoor gezamenlijke verantwoordelijkheid. Verschillen van mening binnen de ministerraad worden daarom alleen naar buiten gebracht als de ministerraad daarmee instemt. Waarom is dat zo belangrijk? Zoals naar voren wordt gebracht in het gezaghebbende commentaar op de Grondwet van de onlangs overleden Alis Koekkoek, is dit belangrijk omdat het parlement moet weten wat het regeringsbeleid is. Dat is voorwaarde om ons als